

Örökségvédelem és műkincs-kereskedelem Kínában

HOPPÁL KRISZTINA

Eötvös Loránd Tudományegyetem,
TA-ELTE-SZTE Selyemút Kutatócsoport

24

Ugyan a kínai örökségvédelem, s ezáltal a műkincs-kereskedelem megakadályozására tett kísérletek az elmúlt évtizedekben jelentős fejlődésen mentek keresztül, a kínai régészeti örökségre továbbra is számos veszély leselkedik.

Törvények és történelem

A régi korok tárgyainak gyűjtése már a Qin-dinasztiát (Kr. e. 221–206/202) megelőzően is komoly népszerűségnek örvendett, noha a kulturális örökséget ekkor még elsősorban a bronzedények halmozása jelentette. A Han-, de még inkább a Tang-dinasztiák (Kr. e. 206/202 – Kr. u. 220 és 618–907) alatt a régiségek birtoklását a vagyonnal és a hatalommal társították, mely hagyományosan az elit szűk körére korlátozódott. Ugyan a Song-dinasztiától a tudományos érdeklődés fokozatosan a múlt felé fordult, azonban a társadalom széles rétegei számára továbbra is inkább elhárítandó akadályt jelentettek a régi emlékek, különös tekintettel az épület- és falmaradványokra, melyek komoly pusztítást szenvedtek el.

Kínában a régészeti örökségre a *gu* 古 szót használják, amelybe minden, az első ópiumháborút (1840) megelőző időszakra keltezhető lelőhely és lelet beletartozik, míg magát a régészetet a *kaogu* 考古 kifejezéssel illetik. Utóbbi eredetileg a Song-dinasztia kori (960–1279) régiséggyűjtők körében terjedt el, majd a 19. század második felében a nyugati archeológia kifejezés japán fordításaként került átvételre.

Végül a 19. század végi – 20. századi eleji növekvő antikvárius érdeklődéssel, valamint a kulturális örökség fokozott veszélybe kerülésével párhuzamosan a múlt emlékeinek védelme is egyre inkább előtérbe került. Az I. világháború vége pedig a modern archeológia megteremtését is magával hozta. E pozitív változások ellenére azonban a Qing-dinasztia korától kezdődően (1644–1911) a fosztogatások és a műkincs-kereskedelem rendkívüli módon elharapódzott, melynek egyik leggyakrabban idézett példája éppen a pekingi császári palota, a Tiltott Város kifosztása volt. Az 1920-as és 1930-as évek nemcsak a régészeti kutatásoknak, hanem a nemzetközi együttműködés-

Xia Nai (lent) és Su Bingqi, a kínai régészet megalapozói

sek létrejöttek is kedveztek, aminek köszönhetően számos előrelépés történt mind a régészet, mind az örökségvédelem területén. Az 1950-es évektől azonban a bezárkózás politikájának következtében a megkezdett interdiszciplináris projektek elhaltak, a tudományos életet a marxista szemléletmód uralta. Törvényi szinten azonban több szigorú rendelkezés is született a kulturális örökség védelme érdekében, mint a régiségek országból való kivitelének tilalma vagy az intézményi háttér megteremtése.

E kettősség a kulturális forradalom idején tetőzött, amikor műemlékek és műtárgyak tömegei estek a politika áldozatául, miközben az állami támogatásnak köszönhetően régészeti feltárások és kiállítások sora tárta az ország dicső múltját a látogatók elé. A reform és nyitás meghirdetését követően a régészettudomány és az örökségvédelem fokozatos átalakuláson esett át. Ebben a tekintetben kiemelkedő olyan neves archeológusok munkássága, mint Xia Nai vagy Su Bingqi, akik nemcsak tudománytörténeti jelentőségű publikációk szerzői, de a régészetelméleti kutatások kínai megalapozói is.

A politikai átalakulás pozitív hozadékai törvényi szinten is megmutakoztak. 1985-ben ratifikálták az UNESCO által 1972-ben elfogadott, a világ kulturális és természeti örökségének megóvását célzó egyezményét, a következő évben pedig az első öt kínai lelőhely világörökség részévé nyilvánítását kezdeményezték, ami 1987-ben meg is valósult. Kína 2016-ig összesen ötven UNESCO

által védett helyszínnek adott otthont, de több tucat további lelőhely vár elfogadásra. A szellemi kulturális örökség védelmét ugyancsak UNESCO egyezmény hivatott garantálni, amelyhez 2003-ban csatlakozott az ország.

Kína napjainkig több, a kulturális örökség védelmét szolgáló további nemzetközi egyezményhez is társult, ide tartoznak például az illegális kereskedelem ellen fellépő vagy a háborús konfliktusok során az örökséget megóvó megállapodások. Az elmúlt évek pozitív változásai között érdemes még megemlíteni a fokozott állami támogatást is, mely nemcsak a lelőhelyek védelmében, hanem a feltárások finanszírozásában is megmutatkozik. Emellett szintén kiemelendők a nem han etnikumú (a han Kína legnagyobb, kínai dialektusokat beszélő népcsoportja – a szerk.) területek kulturális örökségének megóvására tett intézkedések.

1985-től helyi szinten számos jelenleg is hatályban lévő örökségvédelmi törvényt és rendelkezést léptettek életbe, valamint annak intézményrendszerét is megszilárdították. Ennek értelmében jelenleg a régészeti lelőhelyek és leletek sorsáért felelős intézmények élén a kínai állami kulturális örökségi hivatal (Guojia Wenwuju 国家文物局) áll. Az újonnan felfedezett lelőhelyeket, illetve leleteket a helyi illetékes örökségvédelmi hivatalnál vagy a helyi múzeumoknál kell bejelenteni, ugyanakkor e kötelezettség elmaradása szinte semmilyen szankciót nem von maga után.

A pekingi olimpiai stadion közelében az építkezést megelőzően közel 300 sírt tártak fel

Fontos megjegyezni azonban, hogy a kínai örökségvédelem alapját az erősen központosított, hierarchikus állami adminisztráció képezi, amely rendkívüli módon megbonyolítja a régészeti örökséggel kapcsolatos összes tevékenységet, legyen az kutatás, ásás, lelőhely-felderítés stb. Az ásások többsége nagyobb lélegzetű beruházásokhoz köthető, nagy felületű feltárásokból tevődik össze, melyeknek köszönhetően Kína történelme több jelentős lelettel gazdagodott. Mindezeknek azonban számos negatív hozadéka is van, így például a beruházások tervezési fázisában nem konzultálnak a régészekkel, ezáltal kényszerhelyzetet teremtenek, emellett számos esetben a beruházás a régészeti örökség rovására is megvalósul. A feltárások határideje sok esetben rendkívül szűkös, az anyagi források pedig nem biztosítottak. Szintén komoly problémát jelent a szakképzett tudományos gárda, valamint a törvényi háttér ismeretének a hiánya.

A régészeti örökséget fenyegető veszélyek

A belföldi turizmus állami támogatása az 1990-es évek közepén még komoly vitákat váltott ki kormányzati körökben. Ellenzői ugyanis úgy vélték, az erkölcstelen viselkedés melegágya lehet, és aláaknázza a produktivitást is azáltal, hogy eltereli

Teleszemetelt temetkezés az UNESCO-védelem alatt álló Jiaohe lelőhelyen

a dolgozó nép figyelmét egyéb hasznos tevékenységekről. Azzal azonban, hogy a turizmust a nemzetgazdaság új kulcsterületévé kiáltották ki, valamint háromhétnyi munkaszüneti napot biztosítottak, létrejött a gazdaság szabadidős ágazata és egy olyan felvevőpiac, melynek növekvő igényeit (többek között) a régészeti örökség bevonásával kellett kielégíteni. Manapság tehát a lelőhelyek turisztikai célpontokká történő alakítása gazdasági és nemzeti érdekeket is szolgál. Ennek előnye, hogy számos műemléket rekonstruáltak és tettek látogathatóvá. Ugyanakkor tagadhatatlan hátránya, hogy sokszor a rekonstrukció inkább turisztikai szempontokat szolgált, mint a történelmi hűséget, a modernizálással gyakran szinte megsemmisítve az eredeti műemlékeket. Emellett a turistaszegzonban érkező tö-

A nagy fal egy népszerű szakasza

megek pusztá számát tekintve is veszélyt jelentenek a régészeti örökségre, nem beszélve a szemetelőkről, figyelmetlen vagy szándékos vandálokról. A látogatók koordinálása és ellenőrzése csaknem teljesen lehetetlen, a lelőhelyek kapacitását meghaladó beengedésük a profitorientált cégek érdekeit szolgálja. Fontos megjegyezni, hogy a fentiek alól gyakran az UNESCO által védetté nyilvánított lelőhelyek sem kivételek. A modernizáció, a rohamtempóban növekvő városok szintén komoly veszélyeket rejtnek magukban. Minderre például Peking szolgál jellegzetes példával, ahol elsősorban a 2008-as olimpia, majd további beruházások kapcsán tradicionális *hutongok* 胡同, *siheyuanek* 四合院 és egyéb Ming- és Qing-kori műemlékek estek a városfejlesztés áldozatául. Emellett a komoly múlttal rendelkező sírrablás és a lelőhelyek módszeres fosztogatása is jelentős kihívások elé állítja az archeológusokat. A régészeti leletek gyűjtésével sokan üzletszerűen foglalkoznak, számosan legális cégüket használva álcaként, és a kínai illegális műkincs-ke-

18. századi kínai váza (2010-ben 69,2 millió dollárért kelt el egy londoni aukción)

reskedelem olyannyira virágzik, hogy a Közel-Kelet vérbe borulásáig, mint az egyik legjellemzőbb intő példát emlegették művészettörténész és régész körökben. Nehéz ugyan pontos becslést adni az elloptott javak számáról, mindenesetre 1998 és 2003 között a kínai állami kulturális örökségi hivatal adatai szerint mintegy 220.000 sírt fosztottak ki, és az eltulajdonított leletek nagy része pedig külföldi kézbe vándorolt. Aggasztó tendencia, hogy a kínai úrgazdag réteg körében divattá vált a régiségek gyűjtése, amit ráadásul tévéműsorok egész során keresztül népszerűsítnek.

Össességében fontos tehát megjegyezni, hogy a pozitív változások ellenére a kulturális forradalom következtében elveszített évek az örökségvédelem több ponton is markánsan jelentkező hiányosságait eredményezték, ami ezáltal folyamatos fejlesztésre, fejlődésre szorul, mind törvényi, mind intézményi szinten. A nem kellőképpen hatékony védelem hiányában számos lelőhely esik a beruházások áldozatául, vagy kerül átalakításra a turisztikai igények kielégítése érdekében, és történeti városok tűnnek el a modern lakónegyedek terjeszkedése következtében. Az állam ugyan részletes megoldási stratégiát dolgozott ki, melynek ugyanúgy része a törvényi háttér és a végrehajtás szigorítása, mint a kulturális örökség védelmében tett ajánlások megfogalmazása, vagy a szakképzett, multidiszciplináris kutatógárda képzése. Az intézkedések betartásának ellenőrzése azonban továbbra is problémát okoz.

„Repülő ló” szobor a Gansu Múzeumban. Egyike az első 64 tárgynak, amelyet 2002-től törvényileg szabályozottan még kiállítási célra sem lehet kivinni Kína határain kívülre

